

Artikulacije potrebujejo neartikuliran bes

Morda je najbolj intrigantna značilnost vstaj, ki so se razplamtele po slovenskih trgih lansko jesen in zimo, da so artikulacije in poskusi, ki so širokemu družbenemu ogorčenju hoteli dati politični izraz, vodili k njihovi razvodenelosti. Če je iskanje političnega izraza ogorčenju vodilo k pomirjanju vstaj in demobilizaciji, je morda bolje zastaviti drugačno vprašanje: izraz česa so bile vstaje in kakšne izzive za teoretsko in politično prakso pomenijo? Vstaje so bile zagotovo radikalen prelom, a obenem niso nastale iz nič. Bile so akuten izraz družbene realnosti, ki se je politično konstituirala v prejšnjih epizodah razrednega boja, v strategijah kapitala in oblasti, da zmanjšata politično moč delavskega razreda, v vzponu hegemonije neoliberalizma in finančnega kapitalizma, ki se je v teh krajih politično konsolidiral z ustanovitvijo Republike Slovenije. Vstaje so bile samonikel in spontan odgovor množic na temeljne značilnosti današnje oblike vladanja, značilne za neoliberalizem in finančni kapitalizem, ki je sistematično onemogoča sestavljanje moči produktivnih in izkoriščanih subjektivitet s segmentacijo in stratifikacijo trga dela in družbe ter z odtujenimi institucijami predstavnštva. Vstaje so tako predvsem zastavile ključno vprašanje za novo obdobje boja za radikalne družbene spremembe: kako na politične načine sestaviti moči produktivnih subjektivitet, tistih torej, ki proizvajajo kapital in so izkoriščane ali izključene in marginalizirane. V tem pogledu so bile vstaje v Sloveniji del nove generacije globalnih vstaj, ki povsod v praksi odgovarjajo na vprašanje: Kakšna je politična rekonpozicija za današnje produktivne subjektivitete? Do tja je še dolga pot. Vstaje so dale določene namige, še pomembneje, izrazile so današnjo družbeno sestavo. Pred nami je radosti polno obdobje sledenja tem namigom in raziskovanja družbene sestave vstaj. Neartikuliran bes potrebuje artikulacijo, je bilo geslo tistih, ki so hoteli vstajam dajati politični izraz. Vendar vstaje so izraz in ne potrebujejo političnega izraza. Zato je za iskanje političnega potenciala vstaj primerno geslo: artikulacije potrebujejo neartikuliran bes.

Vstaje in kriza predstavniške politike

Vstaje so izraz krize predstavniške politike, tako interesnega kot političnega predstavnštva. In kriza predstavniške politike je povezana tako z nacionalnim kot z globalnim razvojem. Na nacionalni ravni

je povezana s krizo specifičnega institucionalnega okvira posredovanja socialnih konfliktov, ki se je razvil po vzpostavitvi Republike Slovenije v skladu s tako imenovanim neokorporativnim modelom (Lukšič, 1991). Za slovensko socialno državo oziroma njene institucije socialnega dialoga in partnerstva med organiziranimi interesi dela in kapitala je značilno sistematično preseganje socialnih konfliktov in antagonizmov na način organiziranega fabriciranja medrazrednega konsenza. Ta model družbenega razvoja je cepljen na tradicijo korporativizma, ki je značilna tako za krščanski korporativizem kot za samoupravni socializem. Njegovo bistvo je izganjanje razrednega boja in socialnih konfliktov. Izganjanje socialnih konfliktov je seveda nesporno značilno za krščanski korporativizem. Natančen pogled razvoja koncepta samoupravnega socializma pa pokaže, da je v njegovem jedru prav tako izganjanje socialnih konfliktov. Samoupravljanje nastane v kontekstu spora med sovjetskimi in jugoslovanskimi komunisti (Sher, 1977). Obtožbi, da je SZ imperialistična država, je nujno sledila analiza sovjetske družbe kot razredne družbe. In ker je do resolucije informbiroja jugoslovanska pot v socializem povzemala sovjetsko, je bila potrebna teoretska in praktična inovacija, ki je izhajala iz predpostavke, da nastajajoča socialistična družba v Jugoslaviji ni razredna. Samoupravljanje je tako konceptualna inovacija, ki je zasnovana prej na utopični viziji nekonfliktne družbe kot na razrednem boju kot gonilniku družbenega razvoja in terenu nastajanja komunistične alternative.

T. i. gradualizem, ki se je v Sloveniji razvil v času tranzicije in je obveljal kot alternativa terapijam s šokom, ki so druge nekdane socialistične družbe čez noč spremenile v kapitalistične tržne ekonomije, je nastal zaradi specifičnega odnosa sil, ki je povezan s precejšnjo legitimnostjo socialističnega sistema, ideologije in socialističnega vladajočega razreda. Gradualizem tako ni pomenil zgolj prestrukturiranja ekonomije in družbe v skladu s kapitalističnim tržnim modelom, ki je iskal čim širše družbeno soglasje, kar je omogočalo institucionalizirano socialno partnerstvo, ampak je obenem tudi projekt graditve nacionalnega kapitalističnega razreda. Nacionalizem je bil predvsem politični projekt leveice, medtem ko je bila desnica odkrito revanšistično šovinistična in rasistična.

Družbeni razvoj v času tranzicije tako zaznamujeta korporativizem in preprečevanje socialnih konfliktov z gosto tkanimi institucionalnimi okviri socialnega partnerstva ter nacionalizem z graditvijo moderne nacionalne skupnosti in nacionalno integracijo, ki ju nadgrajujeta desničarski rasizem in šovinizem. Zato na primer izbris ni bil anomalija, ampak konstituirajoča značilnost konstrukcije slovenske nacionalne države (Lipovec Čebren in Zorn, 2008).

Do nastopa finančne krize je imel projekt gradualnega prestrukturiranja prej samoupravne socialistične družbe v tržno kapitalistično razširjeno legitimnost. Ta je izhajala iz že omenjenih neokorporativnih institucionalnih aranžmajev, ki so skrbeli za produkcijo konsenza in iz demokratičnega značaja privatizacije. Privatizacija je bila izvedena na demokratičen način z zasebnim lastninjenjem prej družbenega premoženja prek distribucije lastninskih certifikatov in prek možnosti ugodnega odkupa prej družbenih stanovanj. In ker je temeljna značilnost kapitala nenehno vzpostavljanje monopolov in centralizacija lastnine, je razlaščanje potekalo prek vzpostavljanja kapitalsko političnih klientelističnih omrežij, ki so omogočala koncentracijo lastnine oziroma njen prenos od večine k manjšini. Tako se je demokratična privatizacija spremenila v tajkunizacijo oziroma v politično organiziran projekt konsolidacije in centralizacije lastninjenja ter razlaščanja večine.

Prehod v kapitalistično tržno družbo je torej temeljil na političnem konstituiranju subjektivitete vse bolj razlaščanega malega lastnika rentnika, na vzpostavitvi srednjega razreda, ki se v kontekstu financiranja znajde pod nenehnimi pritiski razlaščanja, in na političnem konstituiranju iz delavskih, socialnih in celo državljskih pravic izključenega delavskega razreda, ki je s

sistematično graditvijo slovenskega srednjega razreda že v času samoupravnega socializma vse bolj etniciziran. V tem pogledu je bila Slovenija že v času samoupravnega socializma integrirana v svetovni politični razvoj. Politični projekt razbitja močnega delavskega razreda, ki se začne v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, poteka kot politično konstituiranje srednjega razreda s pomočjo financiranja, ki omogoči, da postane del delavskega razreda lastnik nepremičnin in malega finančnega premoženja (Marazzi, 2010), drugi del pa je s prekerizacijo čedalje bolj marginaliziran in izključen. Nastanek Republike Slovenije je tako zgolj formalizacija in utrditev procesov polarizacije družbe na male rentnike in deklasirane proletarce, ki je omogočila kapitalu, da obnovi svojo oblast, ki je bila zaradi revolucionarnih in reformističnih bojov delavskega razreda resno ogrožena.

Zato nastanek Republike Slovenije spremljajo demokratična legitimacija projekta privatizacije skozi obljubo, da bodo vsi državljani lastniki in rentniki, financiranja družbe, ki naj bi omogočila demokratično razpršenost zasebne lastnine, nacionalizem z izbrisom in degradacijo precejšnjega dela delavskega razreda na mednarodne migrante ter pospešena prekerizacija in nastajanje novih tipov odvisnega in negotovega dela. Vezivo teh procesov pa je hegemonija neoliberalizma, ki je ekonomska, pravna in politična teorija, ki iz domene produkcije vrednosti in iz politične konstitucije izključi delo (Hardt in Negri, 1994). Neoliberalna doktrina pravi, da v ekonomiji vrednost proizvajajo igra ponudbe in povpraševanja, herojski podjetniki ter finančno premoženje. V politični konstituciji ni več delo tisto, na katerem je zasnovana temeljna norma. Norme nastajajo v samoreferencialni proceduralni republiki na podlagi družbene pogodbe, temelječe na izvornih pozicijah, ki so v resnici pravice zasebne lastnine in na izključitvi nerazumnega pluralizma, torej na izključitvi socialnih konfliktov in antagonizmov (Rawls, 1971).

V nastali Republiki Sloveniji se tako križata neokorporativizem in neoliberalizem, kar privede do specifične krize predstavništva. Vrh ledene gore razredne sestave so dobro predstavljeni, a obenem čedalje manjši otoki zajamčenega dela. Okoli teh otokov se širi morje prekernega dela. Obenem sistem socialnega partnerstva ne vključuje interesov malih lastnikov in rentnikov, ki so izpostavljeni agresivnim procesom razvrednotenja in razlaščanja. V socialnem dialogu naj bi imeli svoje predstavništvo v kapitalističnem bloku, ki pa prej izraža in zagovarja interese lastniške konsolidacije. Kriza predstavništva se ekonomsko socialno torej kaže kot nereprezentiranost rastočega sveta prekernega dela in nereprezentiranost srednjega razreda, ki je pod nenehnim pritiskom koncentracije lastnine in vzpostavljanja monopolov. Politično se kriza predstavništva kaže kot čedalje bolj neznosno vsiljevanje norme abstraktnega poenotenja, homogenizacije in uvajanja liberalnih načel meritokracije, uvajanje raztelesenega, izkoreninjenega in skrajno racionaliziranega subjekta v družbene institucije, kot so šole, ter kot vsiljevanje sintetizirane abstraktne obče volje, ki abstrahira čedalje bolj razslojeno in dezintegrirano družbeno realnost.

S finančno krizo, ki se začne po sesutju trga slabih terjatev v ZDA in se v Evropi manifestira kot kriza suverenega dolga, nastane možnost politične rekonpozicije tako polarizirane in segmentirane družbe (Kurnik, 2011). Nastane možnost političnega zavezništva razsutega družbenega subjekta, ki vznikne na pogorišču v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja politično poraženega delavskega razreda. Nenadoma se velika večina čuti nereprezentirano. Medtem ko smo imeli do zadnje jeseni in zime občasne manjše vstaje, izolirane na posamezne segmente nereprezentirane družbe – vstaje kulturnih in etničnih manjšin, vstaje posameznih skupin prekerne delavcev in delavk –, se je v množičnih izrazih ogorčenja lansko jesen in zimo na ulicah začela sestavljati nova družbena večina razlaščanih in nereprezentiranih. Ta večina je skrajno heterogena in zastavlja ključno vprašanje: Kakšna naj bo politična konstitucija za takšno heterogeno in na mnogotere načine družbeno konkretno umeščeno večino?

Vstaje pomenijo konec civilne družbe

Vstaje, ki so se razplamtele konec leta 2012, so naznanile, da sta družbeno nezadovoljstvo in ogorčenje dokončno prekipela in se razlila ven iz institucionalnih okvirov nacionalne države, kot se artikulirata v obdobju finančne globalizacije in neoliberalizma. To med drugim dokazuje dogajanje na predvečer druge (26. november 2012) in tretje mariborske vstaje (3. december 2012), ki sta prelomna dogodka, saj sta pokazala, da se je obdobje civilnodružbenih protestov končalo in da smo vstopili v obdobje vstaj. Zadnji poskus, da bi se družbeno nezadovoljstvo in ogorčenje artikuliralo v civilnodružbenih okvirih, je bila lanska novembrska demonstracija velikih sindikalnih central proti politikam zategovanja pasov, vladi Janeza Janše in diktatom trojke – Evropske komisije, Evropske centralne banke in Mednarodnega denarnega sklada. Čeprav so predstavniki sindikatov napovedovali zgodovinske demonstracije, ki bodo dale vidnost širokemu družbenemu nasprotovanju antisocialnim politikam Republike Slovenije in EU, je bila demonstracija na koncu velik poraz sindikalnega gibanja. Število udeležencev in udeleženk, ki se ne more niti približno primerjati na primer s protestom proti enotni davčni stopnji iz leta 2005, komornost protestov in bojevitost, ki je bila zgolj retorična figura sindikalnih liderjev, so pokazali, da niti sindikati ne morejo kanalizirati splošnega družbenega nezadovoljstva v proces posredovanja in pogajanj. Le teden dni po sindikalni demonstraciji je prišlo na mariborske ulice na drugo mariborsko vstajo vsaj deset tisoč ljudi, kar je vsak deseti prebivalec in prebivalka mesta, ki so se uprli županu Kanglerju in politično-kapitalskim hobotnicam sistematičnega razlaščenja in siromašjenja družbe. In razlika med obema zborovanjema je očitna. V nasprotju s sindikalnim protestom je bila vstaja silovit in anonimen izraz ogorčenja, na katerega se je oblast odzvala s skrajno policijsko represijo, ki je povzročila prizore množične pasivnega in aktivnega upiranja in konfrontacije s policijo. Ogorčenje se je iz prazne grozeče retorike sindikalnih voditeljev preselilo v množično nenadzorovano zasedanje trgov in pogumno ter odločno branjenje neodtujljivih pravic do svobode združevanja in izražanja. In to so na tretji mariborski vstaji številni plačali z aretacijo, preventivnim priporom in kriminalizacijo.

Da sindikatom ni uspelo zajezi in kanalizirati splošnega družbenega nezadovoljstva, ni zgolj rezultat zbirokratiziranosti sindikalnih central, ampak tudi rezultat temeljitih sprememb v sestavi dela. Na podlagi fordističnega kanona dela organizirani sindikati so neuspešni v poskusih, da bi ponudili okvir za politično rekonpozicijo skrajno segmentiranega dela, za katerega so značilni mnogoterost pravnih statusov, različen dostop do delavskih in socialnih pravic ter izrazita kulturna heterogenost, ko se ob starem industrijskem delavcu nizajo nove figure dela, večinoma skrajno siromašne in brezpravne. Zagata sindikalizma pa je še večja zaradi že omenjene temeljne značilnosti neoliberalne ekonomske teorije in pravne ter politične filozofije, ki je marginaliziranje dela kot proizvajalca vrednosti. Četudi bi se sindikatom uspelo organizirati tako, da bi postavili okvire za politično rekonpozicijo segmentiranega dela, bi še vedno trčili ob dejstvo, da je za zaton države blaginje značilno izključevanje dela iz produkcije pravnih norm in iz politične konstitucije. Vse ključne ekonomske, socialne in politične odločitve se danes ne sprejemajo več v okviru institucij socialnega dialoga, ampak v okviru *ad hoc* instanc vladovanja, kot je že omenjena trojka, ali na primer G20 ali celo predsedniški tandemi, kot je bil nekaj časa tako imenovani Merkozy. Ta prehod od vladanja k vladovanju (Hardt in Negri, 2010) je povezan z razvojem finančnega kapitalizma, za katerega je značilno, da je vzpostavil vzvode posrednega črpanja presežne vrednosti. Kapital je s financiacijo unilateralno prekinil odnos z delom, se začel umikati iz velikih industrijskih obratov in se pretvoril iz industrijskega v finančni kapital, ki prek finančnega premoženja in investicij črpa rente iz skrajno heterogenega sveta produkcije (Marazzi, 2010).

Četudi bi sindikatom uspel organizirati skrajno razpršen in heterogen svet produkcije presežne vrednosti, bi bila za novo obliko kapitalističnega reformizma potrebna grožnja, podobna grožnji komunističnih revolucij po letu 1917.

Ravno zato je anonimen karakter vstaj, izražanje ogorčenja brez konkretnih zahtev, tako rekoč edini logični odgovor današnjega sveta dela. Neobstoj konkretnih zahtev onkraj tiste, da naj vladajoči spokajo, ni znamenje neartikularnosti, ampak političnega realizma množic. Na koga pa naj naslovijo zahteve, če so institucije države blaginje – institucije, ki so imele zgodovinsko vlogo posredovanja družbenega nemira in nezadovoljstva ter vpreganja konfliktnosti dela in potreb v model razvoja, ki je bil značilen za kapitalistično socialno državo – zaradi novih centrov odločanja, ki jih obidejo, izpraznjene vsakega pomena in moči? Zato se je danes bolj kot z ustanavljanjem novih civilnodružbenih organizacij za posredovanje družbenih konfliktov in antagonizmov, kot so na primer politične stranke, smotrno ukvarjati z vprašanjem, kako vzpostaviti bazično demokratične, horizontalne nepredstavniške okvire za izražanje ogorčenja heterogenih subjektivitet družbene produkcije in reprodukcije in za definiranje skupnega med njimi in s tem za omogočanje politične rekompozicije. Šele nato se lahko pogovarjamo o reformi ali revoluciji. Šele politično organiziran zlom odnosa med vladajočimi in vladanimi na podlagi izkušnje spontanega vstaja lahko bodisi dovolj prestraši današnje centre oblasti, da bodo ponudili reforme, bodisi ponudi svetu dela in potreb dovolj moči, da postavi alternativo finančnemu kapitalizmu.

Lokalizirane vstaje na mikroravni kot napoved jesenskih in zimskih vstaj

Vstaje, ki so bile izraz splošnega družbenega nezadovoljstva, so napovedovale manjše lokalizirane mikrovstaje, ki so izražale krizo predstavniške politike. Takšne mikro oziroma lokalizirane vstaje so bile divje stavke v Gorenju in Muri, boji migrantskih delavcev in stavka v Luki Koper. V vseh omenjenih primerih gre za stavke, proteste in akcije, ki nastanejo bodisi neodvisno od sindikatov in interesnoprredstavnih organizacij bodisi v okviru novih sindikatov, ki nastajajo kot odgovor na krizo interesnega predstavnštva. Stavka v Gorenju je bila po svoje paradigmatska. To podjetje je bilo model tranzicije po slovensko z institucionaliziranim socialnim dialogom. Politika subvencioniranja delovnih mest, s katero se je Pahorjeva socialdemokratska vlada odzvala na začetek krize, pa je pokazala, da je ta dialog krhek in da ga lahko porušijo že majhna neravnovesja, ki jih prinašajo vladni intervencijski ukrepi. Tridnevna spontana stavka, ki so ji šefi sindikata v podjetju aktivno nasprotovali, je pokazala krizo socialnega modela, ki je v Sloveniji nastal v času tranzicije. Socialnega modela, ki je skušal kombinirati neokorporativizem, projekt vzpostavitve nacionalnega kapitalističnega razreda in globalni neoliberalizem in finančializacijo. Stavkovna bitka se je končala s sporazumom o dvigu minimalne plače med upravo podjetja in predstavniki stavkajočih delavcev predvsem zato, ker sindikat ni podprl poskusov delavcev, da bi legalizirali stavko, s čimer bi bili stavkajoči po treh dneh izpostavljeni tožbam zaradi izgube podjetja v času nelegalne stavke. Delavci in delavke so se tako po treh dneh protestiranja pred vhodom v tovarno vrnili na delo. Problemi, povezani s t. i. dirko proti dnu, delokalizacijo proizvodnje, neuspešno postfordizacijo v smislu prestrukturiranja proizvodnje množičnih standardiziranih izdelkov v proizvodnjo singularnih izdelkov z visoko dodano vrednostjo, neustreznim sistemom socialne varnosti, ki je pogojevan z delom in kaže na prehod od *welfare* k *workfare*, pa ostanejo.

Sledila je divja stavka v Muri, kjer so delavke in delavci tako kot v Gorenju zbirali podpise proti sindikatu. Tudi ta stavka je kot ključni problem poudarila finančializacijo, ki z možnostjo

hipnega investiranja kjerkoli po svetu drastično znižuje ceno dela, ter koncept socialne varnosti, ki je povezan z izginjajočim delom. Medtem ko sta bili stavki v Gorenju in Muri znamenje zatona določenega tipa proizvodnje in z njim povezanega socialnega modela, je bila stavka v Luki Koper znamenje novega tipa bojev v čedalje bolj profitabilnem logističnem sektorju.

Pomenljivo dejstvo je, da je v Luki Koper, v nasprotju kot na primer v Muri, prišlo do stavke, ko pretovor in s tem količina dela rasteta, kar pomeni, da je šlo za stavko v ekonomskem sektorju, ki postaja v času krize, ki ni nič drugega kot radikalno prestrukturiranje ekonomije in družbe v skladu s poskusi kapitala, da utrdi svojo komando nad delom in družbo, čedalje pomembnejši. Zato lahko razumemo stavko v Luki Koper kot paradigmo novih delavskih bojev. In res se zdi ta stavka kot poznejše velike vstaje v malem. Najprej je bila zanjo značilna heterogena delavska in družbena sestava. V stavki so se skupaj borili operaterji žerjavov, organizirani v bazičnem sindikatu, in delavci pri podizvajalcih, ki so večinoma hiperizkoriščani migranti in nosijo vse breme fluktuacije potrebe po delu v pristanišču zaradi klasične sezonskosti in tiste, ki je povezana z globalizacijo proizvodnje. Za stavko je bila značilna še zasedba prostora pred vhodom v pristanišče, kjer so delavci pri podizvajalcih en teden protestno stavkali. Ta prostor je postal obenem prostor politične rekonpozicije heterogene sestave dela v pristanišču in zaradi nenehne prisotnosti solidarnih gibanj in posameznikov širše družbene sestave. Zato ni nenavadno, da je gibanje 150 za zasedbo trga pred borzo v Ljubljani deloma našlo inspiracijo v zasedbi vhoda Luke Koper.

Leta 2007 so se začeli tudi boji migrantskih delavcev in procesi njihove samoorganizacije. Ti boji, ki se odvijajo v okviru IWW (Nevidnih delavcev sveta), so opozorili na pomen meja in izključevanja iz delavskih, socialnih in državljskih pravic za segmentacijo kapitalističnega trga dela. Nazorno so pokazali, da je značilnost politične konstitucije trga dela *disfranchisement* posameznih populacij. Ker je izključujočnost konstituiranja državljske pripadnosti in nacionalne identitete ključna za delovanje kapitalističnega trga dela, so boji migrantskih delavcev nadgradili boj izbrisanih. Ti so sprožili vprašanje izključevalnih praks v definiranju državljskega telesa nacionalnih držav, in to v kontekstu nastajanja postnacionalnih političnih tvorb, kot je EU, za katere je značilna integracija skozi dezintegracijo. Boji migrantskih delavcev, ki so pogosto razkrivali biografsko povezavo med izbrisanimi in migranti, so pokazali, na kakšen način je izključevalna praksa graditve nacionalnih držav v globalizaciji funkcionalna za segmentacijo kapitalističnega trga dela (Bez nec, 2009). Obenem so hibridni kolektivi, sestavljeni iz migrantskih delavcev in prekernih raziskovalcev (Kurnik, 2009) in praksa delavskih skupščin nakazali ključno vlogo novih političnih skupov, sestavljenih iz različnih, izražajoč heterogeno sestavo dela in pluralno družbeno sestavo in išoč nove načine definiranja skupnih pojmov. Takšne, ki bi se izognili abstraktnemu poenotenju, ločevanju različnih družbenih realnosti od njihove moči, ki se generira le v konkretni družbeni umeščenosti in utelešenem izkustvu, in takšne, ki bi na podlagi te heterogenosti našli načine komponiranja teh moči.

Že pred omenjenimi mikrovstajami, vzporedno in v živahni izmenjavi z njimi, se dogajajo tudi mikrovstaje v političnem organiziranju. Ti eksperimenti se začnejo takoj po ustanovitvi Republike Slovenije in zmagi nacionalistične kontrarevolucije, ki je dala odličen paravan za privatizacijo in razlašanje. Zasedba Metelkove v Ljubljani in zagon centra alternativne kulturne in socialne produkcije v Pekarni v Mariboru sta primera teh zgodnjih mikro in lokaliziranih vstaj in odgovor na krizo predstavnštva. Na prehodu v 21. stoletje je altergloablizacijsko gibanje dobilo močna oporišča tudi v Sloveniji. Mobilizacije proti vstopu Slovenije v NATO, proti vojni v Iraku, za pravice migrantov, nova generacija političnega skvotiranja v primeru Molotova in Roga itd. iz tega obdobja morda ne pripravljajo lanskih vstaj, zagotovo pa odgovarjajo na enake strukturne pogoje krize predstavnštva v obdobju nacionalneoliberalizma in finančne globalizacije.

In obenem na bolj lokaliziranih ravneh, v interakciji z gibanji izbrisanih, migrantskih delavcev, omenjenimi divjimi in netipičnimi stavkami in boji proti politikam zategovanja pasov, že predelujejo temeljna vprašanja novih oblik nepredstavniške demokracije, ki bodo sposobne zgraditi kontraoblast razlaščene in razlaščevane večine.

Nova generacija globalnih vstaj postavlja vprašanje skupnega na podlagi mnogoterosti

Skupna značilnost nove generacije globalnih vstaj, ki se začne s t. i. arabskimi pomladmi, nadaljuje z okupacijo trgov v Španiji, z gibanjem Occupy, ki ga zaneti okupacija parka Zucotti v bližini Wall Streeta v New Yorku (Kurnik, 2013) in doživi zadnjo silovito manifestacijo v Turčiji s protesti proti poskusom pozidave parka Gezi in s pravicato komuno na trgu Taksim, je samoupravljanje z osvobojenimi javnimi prostori in eksperimentiranje z novimi oblikami neposredno demokratičnega in horizontalnega odločanja. Praksa oblikovanja skupščin na zasedenih trgih je povezana s heterogeno družbeno in politično sestavo vstaj in krizo predstavništva. Pluralna sestava dela in družbe na splošno ne najde ustreznega predstavništva v obstoječih institucijah interesnega in političnega predstavništva, zato so okupacije trgov pravi laboratoriji iskanja novih načinov definiranja skupnega oziroma skupnovanja skupnega. Vstaje z okupacijami trgov so spontan odgovor množic na neustreznost obstoječih kanalov posredovanja in predstavništva za heterogeno družbeno sestavo, ki je rezultat hegemonije finančnega kapitalizma in dezintegracije nacionalnih držav. Kot je bilo že rečeno, financializacija omogoči posredne oblike črpanja presežne vrednosti, kar omogoči kapitalu, da razklene svoj odnos z delom in začne vleči dobiček in rente iz skrajno segmentiranega sveta proizvodnje (Marazzi, 2010). Nastajajo lateralni prostori proizvodnje, za katere so značilni karcerarnost, neenak dostop do delavskih, socialnih in političnih pravic, vse večja etniciziranost. (Ong, 2006) Produkcija poteka čedalje bolj v mrežah, ki vključujejo številne prekerne statuse delavcev in temeljijo na logiki *outsourcinga*. Financializacija obenem vzpostavi novo subjektiviteto delavca, ki je obenem rentnik, saj je finančna akumulacija mogoča zaradi kanaliziranja prihrankov na finančne trge (Corsani, 2008). Produktivni subjekti so shizofreni, saj morajo vedno kombinirati izključujoče interese nekoga, ki mora delati, da preživi, in nekoga, ki dobiva rente iz finančnega premoženja. Obenem finančna akumulacija izraža nove sfere družbene produktivnosti, ker finančni kapital izkorišča samo družbo, načine življenja, množično kreativnost – kar se v ekonomiji imenuje pozitivne eksternalije (Hardt in Negri, 2011). Financializacija obenem omogoči kapitalu, da se hipno umakne iz določene regije in investira na drugem koncu sveta, delokalizacijo torej. Finančna globalizacija v domeni ekonomske strukture privede do tega, da se kapitalistični monopoli ne ustvarjajo v okviru nacionalnih držav, ampak presegajo njihove meje. Posledično se dogaja dezintegracija nacionalnih držav, saj začne tudi nadzor nad družbeno reprodukcijo, ki je bil prej v domeni nacionalne države, presegati nacionalne meje, s čimer začne nastajati postnacionalna ideološka struktura (Balibar, 2007).

Vstaje in okupacije trgov so tako biopolitični odgovor na premike v ekonomski in ideološki strukturi – od relativne homogenosti dela, ki je značilna za fordistični produkcijski način, k skrajni heterogenosti, od ideoloških aparatov nacionalne države, ki nadzorujejo procese družbene reprodukcije, k vzpostavljanju nadnacionalnih ideoloških aparatov v obliki novih dispozitivov vladovanja, kar se dogaja z veliko intenzivnostjo v Evropski uniji. So praktična kritika teh premikov na način neposredne intervencije v materialno delovanje oblasti. Zato so vstaje in okupacije relativno

slepe za ideološke razlike in od povsod poročajo o prej še nevideni heterogenosti politične in ideološke sestave. Pozivi vstajnikov k odpravljanju političnih razlik tako niso pozivi k oblikovanju abstraktne enotnosti in preoblikovanju mnoštva volj v eno voljo, ampak so prej poziv h graditvi skupne moči na ulicah in trgih, ki bo omogočila strnoglavljenje obstoječih načinov materialnega delovanja oblasti in vzpostavitev druge oblasti v smislu drugačnih načinov definiranja skupnega in sestavljanja razpršenih moči v skupno moč. Prakse intervencij v materialno delovanje oblasti brez pretirane ambicije po ideološkem poenotenju, ki so značilne za novo generacijo vstaj, so pravzaprav samonikel odgovor na nevzdržnost predstavnštva, ki je povezano z izganjanjem produktivnih subjektov iz odločanja – z destrukcijo socialne države – in z odtujevanjem moči. Na ulici, v neposredni konfrontaciji z režimom, v oblikovanju začasnih komun, se s prisotnostjo mnogoterih, ki so na mnogotere načine umeščeni v obstoječo družbo in so nosilci utelešenega izkustva vsakdanjega življenja, generira nova oblika družbene in politične moči razlaščene večine.

Zato ni presenetljivo, da je odgovor oblasti na vstaje in okupacije krčevito preganjanje ljudi z ulic. Pri tem uporablja zimzeleno taktiko kriminalizacije, vzpostavljanje dihotomij, katerih namen je razredčiti diskurz vstaj in pritiske k preoblikovanju vstaj v civilno družbo. Oblast namreč ne želi, da bi socialni nemir in množično izražanje ogorčenja vodila v nove prakse politične konstitucionalizacije oziroma v organizirane oblike komponiranja razpršenih družbenih moči današnjih proizvajalcev družbenega bogastva. Namen kriminalizacije je z uvedbo izrednih razmer znova vzpostaviti asimetričen odnos vladajoči–vladani. Dihotomije služijo deljenju vstajnikov na dobre in slabe, na tiste, katerih dejanja omogočajo oblasti, da si zgradi nova oporišča posredovanja družbenih konfliktov v smeri reprodukcije odnosov oblasti in na tiste, ki jih je treba zaradi konfliktnosti in antagonističnosti izključiti iz nove družbene pogodbe oziroma iz simulakra novega konsenza. Preoblikovanje vstaj v civilno družbo poteka skozi pozivanje k definiranju konkretnih zahtev in k politični artikulaciji neartikuliranega besa. Tako si oblast, ki je izgubila organsko povezavo z ljudstvom, ki je s tem postalo multituda (Negri, 1991), znova gradi v vstajah pretrgano popkovino z vladanimi.

Čeprav kriminalizacija, solzivec ali utrujenost prej ali slej preženejo ljudi z ulic, trenutki izjemnega generiranja družbene moči razlaščenih pustijo bogatozakladnico vprašanj, problemov in rešitev. Okupacije javnih prostorov, ki so se začele z zasedbo Casbe v Tunisu (Missau, 2012), nadaljevale z zasedbo trga Tahrir v Kairu in španskih trgov, vse do gibanja Occupy, so bile pomembne lekcije resnične demokracije za današnje družbe (Kurnik, 2013). Ljubljanska različica gibanja Occupy, ki si je nadela ime 150, je tako prispevala pomembne konceptualne inovacije, ki so odgovorile na danes temeljno vprašanje: kako na podlagi heterogenosti definirati skupno brez abstraktnega poenotenja, ki dekontekstualizira, raztelesi in s tem odvzame moč. V okupaciji trga pred borzo, ki so jo preimenovali v Boj za!, se je razvila demokracija direktne akcije kot praktična kritika izključujočega procesa graditve nacionalne države iz devetdesetih in liberticidnega principa demokracijskega centralizma, ki se je razvil v socializmu. Demokracija direktne akcije omogoči politično artikulacijo manjšin in razume skupno kot počasno oblikovanje aktivnega konsenza na podlagi izmenjave in srečevanj. Skupščina tako ni več kraj poenotenja, ampak kraj rezonance mnogoterih glasov in praks. Odločevalski proces ni poenotenje, ampak komponiranje različnih v radostnih srečanjih, ki sprožajo radostne strasti in s tem večanje moči delovanja, mišljenja, življenja in čutenja vsakogar. Razlike v demokraciji direktne akcije niso razumljene kot ovira skupnemu delovanju, ki jo je treba premagati, ampak kot podlaga skupnemu delovanju in jamstvo za svobodo (Razsa in Kurnik, 2012). Druge okupacije trgov od Tunizije, prek Španije in ZDA, do Turčije so prav tako razvile nove oblike neposredne demokracije in pokazale, da direktna demokracija ni tiranija veči-

ne, kot se jo uokvirja v obstoječih institucionalnih okvirih, v referendumu. Direktna demokracija, če je izvrševanje pravice do upora, je oblika demokracije, ki veliko učinkoviteje brani manjšinske pravice kot liberalna ustavna demokracija. Še več, takšna direktna demokracija odpre identitete in zgradi nove stičnosti, ki lahko omogočijo revolucionarno postajanje vsakogar (ibid.).

Vstaje v Sloveniji, ki so se začele kot socialne vstaje v Mariboru, so za trenutek odkrile družbeno moč razlaščenih. Žal za zdaj niso našle institucionalnih okvirov, ki bi lahko permanentno generirali to moč. Tudi zato, ker so ostale diskusije o institucionalizaciji vstaj obupno moderne in ujete v lažno dihotomijo suverenost-anarhija. Zato je treba pozdraviti in podpreti projekte, ki so inovativni in iščejo bodisi na ravni organiziranja bodisi produkcije znanja nove dispozitive generiranja moči na podlagi izkušnje iz vstaj. Naj omenim le nove oblike militantnega raziskovanja, nastajajoče gibanje četrtnih, mestnih in drugih skupščin ter seveda nadaljevanje uličnih mobilizacij.

Poskusi institucionalizacije vstaj na moderne načine z ustanavljanjem političnih strank puščajo več dvomov. Še zlasti če ti projekti za lasten uspeh zahtevajo rekonstrukcijo odnosa med ljudstvom in oblastjo. Vstaje so namreč bile radikalni prelom, radikalna odločitev in začetek popolnoma novega političnega obdobja. Ta potencial bi bilo škoda udomačiti in s tem izničiti z vrnitvijo v »herojske« čase civilne družbe, čase začetkov razlaščanja in centralizacije moči v ekonomiji, družbi in politiki. Čas je za nekaj novega.

Literatura

- BALIBAR, É. (2007): *Mi, državljani Evrope? Meja, država, ljudstvo*. Ljubljana, Sophia.
- BEZNEC, B. (2009): Migracije in lateralni prostori državljanstva. *Časopis za kritiko znanosti*, 37/238, str. 13–28.
- CORSANI, A. (2008): Rente salariales et production de subjectivité. *Multitudes* 32: 103–114.
- HARDT, M. in NEGRI, A. (1994): *Labor of Dyonisus: A Critique of the State Form*. Minnesota, Minnesota University Press.
- HARDT, M. in NEGRI, A. (2011): *Skupno*. Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti, Študentska založba.
- KURNIK, A. (2009): Aktivistična raziskava, biosindikalizem in subjektiviteta migrantskih delavcev. *Časopis za kritiko znanosti*, 36/238, str. 53–65.
- KURNIK, A. (2011): Transformacije dela in kriza reprezentativne politike. *Časopis za kritiko znanosti*, 38/244, str. 11–22.
- KURNIK, A. (2013): Nova generacija vstaj: od Tunizije do Slovenije. *Časopis za kritiko znanosti*, 40/251, str. 199–210.
- LUKŠIČ, I. (1991): *Neokorporativizem*. Ljubljana, RSS.
- MARAZZI, C. (2010): *The Violence of Financial Capitalism*. Los Angeles, Semiotext(e).
- MISSAUI, N. (2011): *Dégage Dégage Dégage Ils ont dit Dégage*. Tunis, Éditions Franco-Berbères.
- NEGRI, A. (1991): *The Savage Anomaly: The Power of Spinoza's Metaphysics and Politics*. Minneapolis, University of Minnesota Press.
- ONG, A. (2006): *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Duke, Duke University Press.
- RAZSA, M., KURNIK, A. (2012): The Occupy Movement in Žižek's Home Town: Direct Democracy and a Politics of Becoming. *American Ethnologist*, 39/ 2, 238–258.
- RAWLS, J. (1971): *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts; Harvard University Press.
- SHER, GERSON S. (1977): *Praxis: Marxist Criticism and Dissent in Socialist Yugoslavia*. Bloomington, Indiana University Press.
- ZORN, J. in LIPOVEC ČEBRON, U. (ur.): *Zgodba nekega izbrisa*. Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti, 34/228.

»NESIMO JIH VUN!«

PREMISLEKI VSTAJNIŠTVA

11–19 Andrej Kurnik

Artikulacije rabijo neartikuliran bes

Vstaje pozimi 2012/2013 so bile izraz krize in vse večje nevzdržnosti interesnega ter političnega predstavništva. Kriza ima nacionalne in globalne korenine. Nacionalne so povezane s tradicijo korporativizma, globalne s hegemonijo neoliberalizma in finančnega kapitalizma. S finančno krizo protislovja tako zakoreninjenega predstavništva eksplodirajo. Sicer so na krizo predstavništva že pred zadnjimi množičnimi vstaji opozarjale vstaje na mikroravni. Tako lahko že nekaj časa sledimo delavskim in družbenim bojem, ki so preplavili kanale interesnega in političnega predstavništva. Ti boji so obenem že zastavljali vprašanje, ki postane z množičnimi vstaji osrednje: kako definirati skupno na osnovi heterogenosti in mnogoterosti današnjega dela in družbe.

Ključne besede: vstaje, predstavništvo, korporativizem, neoliberalizem, finančni kapitalizem, politična rekonpozicija, skupno.

Andrej Kurnik predava na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Je nosilec predmetov Politična filozofija, Genealogija državljanstva, Nova političnost in globalna družbena gibanja, Biopolitika, Politika migracij. Kot aktivist se ukvarja z razvojem metodologij aktivističnega raziskovanja. (andrej.kurnik@fdu.uni-lj.si)

21–28 Cirila Toplak

Od jeznih protestov do trajnih družbenih sprememb

Članek z enoletne časovne razdalje podaja argumentirane analitske uvide v vzroke, posledice, kontekste in dogodkovno obzorje protestov v Sloveniji in še zlasti v Mariboru. Podaja argumente za interpretacijo nekaterih elementov teh procesov s pomočjo analitskih orodij politične teorije in zgodovinske komparacije. Prav posebej se osredinja na spoznanja, ki so lahko vodila za nadaljnji antisistemski politični aktivizem, ki bi temeljil na političnih inovacijah in ne na preigravanju ali nadgradnji obstoječih paradigmatičnih družbenih konceptov.

Ključne besede: protesti, lokalna oblast, politični aktivizem, državljanstvo.

Cirila Toplak je leta 1996 doktorirala iz Zgodovine mednarodnih odnosov na Sorboni v Parizu. Od leta 2001 uči in raziskuje na Ljubljanski Fakulteti za družbene vede. (cirila.toplak@fdu.uni-lj.si)

29–49 Skupina »Svoboda vstajnikom!«

Sestavljanka za dekriminalizacijo vstaj

Na tretjo mariborsko vstajo 3. decembra 2012 so se oblasti odzvale z množičnimi aretacijami in sodnim pregonom osemindvajsetrice, ki je bila kot opozorilo drugim udeležencem vstaj mesec dni preventivno priprta. Po obsodbi sedmerice na zaporne kazni smo oblikovali skupino »Svoboda vstajnikom!«, ki je na osnovi intervjujev s kriminaliziranimi vstajniki pripravila sodelovalno analizo represije in kriminalizacije vstaj. Analiza ne daje končnih odgovorov, temveč z organiziranjem znanja priprtih o takratnih dogodkih, odpira številna vprašanja, na katera lahko odgovorimo le kolektivno. Odgovori na vprašanja, kako se v formalni demokraciji uvajajo izredne razmere, kako je kriminalizacija vstaj izraz sistematičnega potiskanja socialnega nemira v črno kroniko, kako se lahko zoperstavimo represiji in sistemskemu nasilju, se razkrivajo s sestavljanjem razbitih koščkov življenj kriminaliziranih vstajnikov in s tem razbitih koščkov te družbe. Sode-

upravičeno dejanje, saj je v ospredju moralne presoje prepričanje, da gre za ljudi, ki goljufajo, so leni in izkoriščajo pravice, zato je vsaka praksa dovoljena, pa naj bo še tako v nasprotju s človekovimi pravicami. Moralne oznake se gibljejo vse od goljufov in lenuhov pa do izrazov, kot so aktivni, nemotivirani ali pasivni nezaposleni. Te značilnosti naj bi bile del njihove osebnosti, njihovih psiholoških značilnosti. Učinki tega govora so večplastni, dotikajo pa se tudi razumevanja socialne države. Govor o goljufijah pripomore k razvoju prepričanj, da je socialna država, kakršno smo poznali do zdaj, s svojo obsežnostjo pripomogla k razvoju teh patologij. Zato so spremembe videti upravičene, če ne že kar pravične.

Ključne besede: socialna država, goljufije, socialne pravice, reforme, spremembe zakonodaje.

Vesna Leskošek je docentka na Fakulteti za socialno delo, kjer predava Družbena gibanja in globalne neenakosti, Študije spola in Študije mladine. Raziskovalno se ukvarja s socialno državo, družbenimi neenakostmi in spolom. Objavila je monografijo Zavrnjena tradicija in vrsto člankov v domačih in tujih revijah in knjigah. (vesna.leskosek@guest.arnes.si)

199–210 Mirt Komel

Vstajništvo, revolucija in vprašanje nasilja

Izhajajoč iz izkušnje vstajniškega gibanja na slovenskem avtorjev prispevek presprašuje razmerje med filozofsko refleksijo in političnim delovanjem, preko tega prespraševanja pa poskuša razbrati štiri temeljne drže do vstajništva, ki je samorazumljeno kot nekaj, kar se razlikuje tako od upora kot od revolucije na podlagi nadaljnje distinkcije med oblastjo, močjo in nasiljem.

Ključne besede: vstajništvo, revolucija, moč, oblast, nasilje.

Mirt Komel, doktor filozofije, asistent in raziskovalec na Oddelku za kulturologijo Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. (mirt.komel@fdu.uni-lj.si)

SUMMARIES

»LET'S THROW THEM OUT!«

REFLECTIONS ON THE UPRISING MOVEMENT IN SLOVENIA

11–19 Andrej Kurnik

Articulations Require Inarticulate Rage

Uprisings are an expression of the crisis and inadequacy of interest and political representation. This crisis has national and global genealogy. National genealogy is related to the tradition of corporatism, and global to the hegemony of neoliberalism and financial capitalism. With financial crises, contradictions of such representation explode. The crisis of representation was foreseen even before massive uprisings—in micro uprisings. For a certain period, one could follow labor and social struggles that surpassed channels of interest and political representation. Those struggles already addressed the question that has become central in massive uprisings: how to define the common based on heterogeneity and multiplicity of the present labor and society.

Keywords: uprisings, representation, corporatism, neoliberalism, financial capitalism, political recomposition, the common

Andrej Kurnik is a lecturer at the Faculty of Social Sciences. He lectures on political philosophy, genealogies of citizenship, new political character and global movements, biopolitics, and politics of migration. As an activist, he works on developing methodologies of militant research. (andrej.kurnik@fdu.uni-lj.si)